

3. Висловіть ставлення до міркування Г.Сковороди: «Живуть на землі такі, що не мислять ні про що, крім збагатитися, наїстися, одягнутися.»

4. Що таке Петро I: чудо чи чудовисько? Чи були реформи неминучими?

5. Як ви розумієте прислів'я «Від Богдана до Івана не було гетьмана»?

Формування життєвих компетентностей повинно стати стратегічною метою для вчителя. Водночас досягнення стратегічної мети неможливе без здійснення проміжних цілей, якими є предметні компетентності, що у них ключові набувають конкретизації та свого практичного втілення. Готуючись до кожного уроку ставлю завдання формувати предметні компетентності як засіб розвитку ключових. Роль особистості в історії важко переоцінити. В будь-яку епоху і в будь-якій країні видатні особистості очолювали повстання, революції, національно-визвольні війни, проводили реформи та розвивали духовність і культуру. Ці люди не тільки очолювали народ, але своїми активними діями втілювали в життя прагнення народних мас. Геній Т. Шевченка та Б. Хмельницького чи інших видатних особистостей, з'являється не раптово, а визріває в народі і з'являється у найбільш відповідальний для нації момент історії. Саме людина з її внутрішнім світом, емоціями і переживаннями, надіями та розчаруваннями, поразками і перемогами є найбільшою цінністю навіть у сучасному інформаційному суспільстві.

Окрім державних діячів, велику роль у розвитку культури України та формуванні української нації відіграли видатні письменники, поети, філософи та інші діячі культури. Ці особи зробили внесок і у світову культуру, тому вивчення їх діяльності має велике пізнавальне і виховне значення. Тому велику увагу приділяю вивченню ролі особистості в історії, під час якого учні опрацьовують велику кількість джерел, досліджують процес формування особистості, її вплив на хід історії, що сприяє розвитку життєвих компетентностей учнів.

Висновки. Таким чином, розглянувши основні напрями та зміст формування предметних компетентностей можемо константувати, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії усіх учнів. Головними в процесі навчання є зв'язки між учнями, їхня взаємодія та співпраця. Результати досягаються взаємними зусиллями учасників процесу навчання, учні беруть на себе відповідальність за результати навчання. В умовах реформування освіти, учителю необхідно визначити не тільки те, яка навчальна інформація буде засвоєна на уроці, а й на якому рівні. Важливо формувати життєві компетентності у здобувачів освіти. Пам'ятати, що можливості уроку невичерпні та сила його чарівні. Кожен урок – це крок до дозрівання інтелекту учня, цеглина в основі чарівного будинку, на ім'я Розвиток і Знання, без яких неможлива розумна, діяльна людина – творець.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мокрогуз О.П. Інноваційні технології. Харків: ПП «Триада+», 2007. 190 с.
2. Пометун О.І., Гупан Н.М., Власов В.С., Компетентісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: методичний посібник. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
3. Пометун О.І., Пироженко Л.І., Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: «Видавництво А.С.К.», 2004. 191 с.

REFERENCES

1. Mokroguz OP Innovative technologies. Kharkiv: PE "Triad +", 2007. 190 p.
2. Pometun OI, Gupan NM, Vlasov VS, Competently oriented methodology of teaching history in primary school: a methodical manual. Kyiv: CONVI PRINT LLC, 2018. 208 p.
3. Pometun OI, Pyrozhenko LI, Modern lesson. Interactive learning technologies. Kiev: ASK Publishing House, 2004. 191 p.

УДК 908:371.3

Дегтярьов Вадим,
студент ННІ історії та філософії
СумДПУ імені А.С. Макаренка,
м. Суми, Україна

ДО ПИТАННЯ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

У статті досліджено питання краєзнавчої роботи в контексті навчально-виховної діяльності на уроці історії. Розглянуто процес вивчення історії та культури рідного краю як метод розширення світогляду школяра і засіб формування почуттів патріотизму, причетності до історії в цілому. Висвітлено основні принципи та вимоги, які необхідні для проведення даного виду робіт.

Ключові слова: краєзнавство, навчання, виховання, урок історії, регіон.

Дегтярьов В. К вопросу краеведческой работы на уроках истории. В статье исследованы вопросы краеведческой работы в контексте учебной деятельности на уроке истории. Рассмотрено процесс изучения истории и культуры родного края как метод расширения кругозора школьника и средство формирования чувства патриотизма, причастности к истории в целом. Освещены основные принципы и требования, которые необходимы для проведения данного вида работы.

Ключевые слова: краеведение, обучение, воспитание, урок истории, регион.

Dehtiarov V. On the issue of local history work at the lessons of history. The article explores issues of local history work in the context of educational activities in the history lesson. The process of studying the history and culture of the native land is considered as a method of widening the outlook of a schoolboy and a means of forming a sense of patriotism, involvement in history as a whole. The basic principles and requirements that are necessary for carrying out this type of work are covered.

Keywords: history, education, upbringing, history lesson, region.

Постановка проблеми. Краєзнавство є важливим засобом підвищення якості знань учнів, яке стимулює формування в учнів наукового світогляду та сприяє оформленню в свідомості школярів цілісної картини світу. Саме тому, краєзнавча робота на уроці історії є важливою частиною спільної навчально-виховної діяльності вчителя і учня. І тому правильне її виконання є необхідною педагогічною умовою навчання і виховання школярів.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідження на тему впровадження краєзнавчих матеріалів в контекст шкільного курсу історії активно проводилися впродовж останніх десятиліть. Серед дослідників можна виділити С. Аброськіна, В. Бугрія, О. Груздову, Н. Мілонова, Н. Борісова, С. Рюшину, М. Шеремета.

Метою статті є дослідження основних аспектів краєзнавчої роботи на уроці історії та з'ясування її впливу на організацію навчально-виховного процесу з предмету.

Виклад основного матеріалу. Кожна людина ще в шкільному віці починає задумуватися: Що таке Батьківщина? З чого починається рідний край? І відповідь на ці вічні запитання одна: Батьківщина починається з самої людини, з друзів, що живуть поруч, школи, сусідів. Історія малих поселень сповнена легенд, цікавих подій, чудових людей, долі яких переплелися з долею України. Краєзнавство вчить уважному ставленню до співвітчизників, дбайливого збереження природи, пам'яток історії та культури, що знаходяться поруч, вчить бути громадянином своєї маленької планети: сім'ї, школи, рідного поселення. Воно виховує почуття громадянського обов'язку, патріотизму, вірності традиціям, вчить жити турботами і життям свого краю. Краєзнавчий матеріал на уроках історії відкриває можливості для самостійної роботи учнів, їх творчості. Краєзнавство не тільки ефективний спосіб вирішення навчально-виховних завдань, але це можливість кожному вчителю долучитися разом з учнями до дослідницької роботи. А збір краєзнавчого матеріалу є ще й одним з видів пошукової діяльності [6, с. 177].

У суспільстві визріло розуміння того, що правда про історію країни – невичерпне джерело справжнього патріотизму. Однією з основних завдань виховання, що стоять на сучасному етапі перед школою, вчителем, є виховання любові до України, рідного краю, почуття гордості за Батьківщину. Кожна людина з планети Земля любить свою Батьківщину, але у кожного з нас є особливе почуття до рідного краю, села, міста, де нам довелося народитися, рости, вчитися, почати трудове життя. Ми живемо в такий час, коли втрачається зв'язок поколінь, губляться традиції, які, будучи історичною пам'яттю народу в усі важкі часи, допомагали усвідомити себе, не втратити своєї цілісності, вижити. Сучасна практика викладання історії в школі, на жаль, недостатньо впливає на цей процес, так як для дітей, в силу їх вікових особливостей, події, віддалені в часі і на далеку відстань, представляються в якійсь мірі абстрактною інформацією, тому в нашій роботі ми зробимо спробу показати, як історико-краєзнавчий матеріал використовується в навчанні і вихованні школярів.

Вивчення історії та культури рідного краю не тільки розширює кругозір школяра, але і допомагає сформувати почуття причетності до історії. Дає можливість дитині, що знає своє коріння, свої витoki, пізнати себе, сприймати культурну та історичну спадщину свого народу як історію і культуру своєї сім'ї, свого місця проживання, включені в контекст більш масштабної історії. Звернення до історії рідного краю важливо ще й тому, що сучасна система освіти не тільки повинна створити уявлення про загальнолюдські цінності культури, а й стати механізмом передачі етнокультури [2, с. 133].

Краєзнавча робота педагогічно дуже багатогранна. Вона носить і дослідний і прикладний, суспільно-корисний і освітньо-виховний характер. Краєзнавство багатопланове за своїм змістом, так як в ньому поєднуються історія, географія, природа і етнографія, фольклор і топоніміка. Краєзнавство допомагає учням усвідомити шлях історичного розвитку, зрозуміти зв'язок місцевого і загального. Що в кінцевому підсумку, сприяє визначенню головних тенденцій сучасності, зайняти активну життєву позицію [6, с.178].

Які цілі і завдання ставлять перед собою викладач історії, вводячи регіональний компонент в навчальний процес, використовуючи його на заняттях? По-перше, це важливий засіб формування історичного мислення учнів, їх національної самосвідомості і відчуття взаємоповаги між народами. Адже для того, щоб виховати повноцінних громадян своєї країни, необхідно прищепити дітям і підліткам почуття любові, в першу чергу, до малої батьківщини. Діти повинні знати минуле, традиції свого краю. По-друге, регіональний компонент в історичній освіті виконує важливе психолого-педагогічне завдання, так як грає світоглядну роль, дає відчуття, що кожна людина - співучасник історичних подій. По-третє, набуття навичок самостійної дослідницької роботи складає розвиваючу мету, реалізація якої можлива при введенні краєзнавства в навчально-виховний процес.

Матеріали місцевої історії мають велике значення не тільки для вивчення історії свого краю, а й для більш глибокого розуміння загальноісторичного процесу, дозволяють показати і пояснити учням загальне і особливе в історичних явищах. Крім того, краєзнавчий матеріал, як ближчий і знайомий, підсилює конкретність

і наочність сприйняття учнями історичного процесу. Коли ми вивчаємо значні історичні події та показуємо, як вони переломлюються в даній історичній обстановці і конкретній місцевості, це набуває особливого освітнього і виховного значення. Ця робота цікава і захоплююча, тим більше що кожному вчителю, вихователю треба вивчати і добре знати історію свого краю, традиції і побут корінного населення, тим самим використовувати багатющі історичні дані, які допомагають на конкретних образах ілюструвати і поглиблювати історичні знання учнів. Вважаю, що це переконливий мотив для того, щоб регіональний компонент включити в практику роботи всіх педагогів [2, с. 135].

Необхідно пам'ятати, що вивчення історії краю, місцеві події та явища повинні вивчатися в єдності трьох часових вимірів: минуле-сьогодення-майбутнє. Побудова матеріалу з даного принципу сприяє розвитку в учнів універсальних навчальних дій: здатність більш глибоко осмислювати послідовність подій, виявляти причинно-наслідкові зв'язки між подіями, сприяти формуванню історичного мислення та ін. Формування і розвиток історичного мислення учнів є одним з основних складових елементів сучасної концепції історичної освіти.

Необхідно виробити оптимальні способи для його органічного розвитку в єдності з загальним мисленням. Таким чином, історична освіта має забезпечувати необхідну допомогу учням при освоєнні трьох кіл цінностей: етнокультурних (локальних), загальнонаціональних і загальнолюдських (планетарних). Слід зазначити, що історичне краєзнавство – це не тільки всебічне і комплексне вивчення минулого краю, а й активна участь в поліпшенні добробуту свого регіону.

На практиці доведено, що учням в деякій мірі буває важко запам'ятати історичний матеріал, який відноситься до чогось далекого, в більшості випадків незнайомого. Педагоги історики помітили, що зовсім інакше справа йде з вивченням історичних подій в рідному регіоні, до них учні виявляють стійкий інтерес. У той же час у вчителя з'являється можливість для різноманітності методики викладання уроків, забезпечуючи тим самим, більшу конкретність і переконливість і відбувається патріотичне виховання підростаючого покоління. Цілковито обґрунтовано і справедливо відзначала О.С. Груздова те, що «звернення до історії рідного краю важливо ще й тому, що сучасна система освіти не тільки повинна створювати уявлення про загальнолюдських цінностях культури, а й стати механізмом передачі етнокультури [1, с. 50-51].

Незважаючи на позитивну вищезгадану оцінку, краєзнавча робота на уроках історії повинна бути правильно, якісно і ефективно організована. Найважчим у підготовці до використання краєзнавчого матеріалу на уроці є відбір, наукова оцінка, систематизація й методична обробка даного матеріалу. Із чого ж учителю варто починати відбір матеріалу з історії краю? Перш за все необхідно встановити зв'язок із краєзнавчими музеями, ознайомитися з їхніми колекціями та фондами, бібліографією з історії краю.

Навчально-виховну діяльність вчителя з учнями можна проводити не тільки в «сухій» класно-урочній формі. Уроки з історії рідного краю можна проводити і в класі, і в місцевому краєзнавчому музеї, якщо він є. У другому випадку багатство речових пам'яток, письмових джерел дозволить створити як найповніший образ про життя і боротьбу далеких предків, тим більше, що матеріал періоду, що вивчається, буде пов'язаний з попередніми і наступними періодами історії краю. У процесі вивчення історії краю найбільш ґрунтовно розкриваються поняття історичної пам'яті, свідомості, мислення та досвіду, які необхідно формувати саме у підростаючого покоління.

Вивчення історії та формування в учнів історичної компетентності ускладнюється значним обсягом історичного матеріалу, що не завжди дозволяє досягти поставленої мети у межах шкільного уроку. Тому позаурочна робота з історії у цьому сенсі значно розширює можливості для формування в учнів кожної зі складових історичної компетентності (просторової, хронологічної, інформаційної, аксіологічної, логічної, комунікативної) [5, с. 131]. Шкільне краєзнавство ставить завдання, що полягає у всебічному вивченні своєї місцевості та накопиченні краєзнавчих матеріалів. Вони будуть практично використовуватися у викладанні навчальних предметів та стануть початком майбутніх науково-дослідницьких учнівських проєктів. Щоб дослідження мали свою послідовність та цілісність, необхідно теоретичні знання закріплювати практичними: походами або ж екскурсіями, які створюють систему вивчення історії рідного краю. Шкільне краєзнавство спрямоване також на вивчення та охорону історичних пам'яток рідного краю. Вивчення на практиці негативних наслідків впливу людської діяльності, що сприяє не тільки бережливому ставленню учнів до історично-культурної спадщини, а й формуванню дійсного нового історичного мислення [4, с. 117].

Краєзнавчий матеріал, який подається вчителем на уроці історії має відповідати певним педагогічним умовам [7]:

1. Місцевий історичний матеріал повинен бути органічно вписаний у базовий програмовий, відповідати його цілям.
2. Відповідність віковим та пізнавальним можливостям учнів.
3. У місцевому матеріалі треба відбирати ті факти, події, явища, які розкривають, доповнюють, конкретизують загальноісторичні, мають суттєве значення для історії України.
4. Доступність, дидактична доцільність, тобто співвідношення між місцевою та національною історією повинно змінюватися залежно від віку учнів, їх здібностей, інтересів, а також від навчального, дидактичного, наукового та іншого матеріалу, що є в наявності.

5. Зв'язок навчальної та позакласної історико-краєзнавчої роботи.

Найбільш доступним для вчителя є місцевий археологічний матеріал. Він зберігається в експозиціях і фондах краєзнавчих, шкільних музеїв, обласний археологічний матеріал описаний і опублікований у місцевих виданнях, або може бути доступним для учнів у польових умовах. Робота вчителя з відбору археологічного матеріалу починається з вивчення доступної літератури з археології краю та визначення місцевих археологічних пам'яток. Аналізуючи матеріал, який доцільно включити у зміст уроку чи розглянути в рамках позакласної роботи, вчитель з'ясовує: які археологічні культури (палеоліт, неоліт, бронзовий вік, ранній залізний вік, слов'яни, залишки давньоруських міст тощо) представлені в рідному краї; чи є в наявності археологічна карта даного краю; що було знайдено під час розкопок; сучасний стан археологічних робіт у краї.

Окрім археологічних джерел, учитель при підготовці до уроку має враховувати й інші не менш важливі види джерел інформації. Серед них виділимо [3]:

1. Матеріальні джерела: Етнографічні пам'ятки, архітектурні пам'ятки, пам'ятки історії та культури.

2. Писемні джерела: рукописи і книги, стародруки, краєзнавча бібліотека, матеріали архівів, періодична преса.

3. Усні джерела: фольклор, топоніміка, ономастика, спогади.

Як і будь яка інша робота, краєзнавча робота на уроці історії повинна базуватися на певних принципах. Виділимо головні: історизму, науковості, єдності теоретичної і практичної роботи, національної спрямованості, інтегрованості і спільній спрямованості з курсами Історії України та всесвітньої історії.

Організація краєзнавчої роботи в школі також має свої вимоги. Серед них виділимо:

1. Використання різноманітних методів та форм роботи.

2. Відповідність загальній системі знань, що засвоюються протягом вивчення інших шкільних дисциплін.

3. Відповідність навчально-виховним планам школи.

4. Відповідність рівню підготовки та віковим особливостям школярів.

Висновок. Історичне краєзнавство повинно бути компонентом сучасної шкільної історичної освіти. Воно виступає в ролі перспективної галузі знань, що розвивається і яка характеризується багатогранністю, творчим, дослідницьким підходом.

Історичне краєзнавство як компонент української історії забезпечує можливість для більш усвідомленого засвоєння учнями найважливіших питань політичного, соціально-економічного, культурного розвитку, як всієї країни, так і свого регіону. Успішність такого підходу може бути забезпечена при паралельному розгляді подій та явищ регіональної історії в контексті історії України.

Можна зробити висновок про те, що краєзнавча робота на уроках історії в даному напрямку виступає засобом підвищення якості знань, яке дає можливість для формування в учнів наукового світогляду, морального виховання. На підставі поданої вище інформації, представляється можливим виділити основні особливості шкільного історичного краєзнавства на сучасному етапі – суспільно корисна спрямованість та пошуково-дослідницький характер.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Аброськин С.В. Историческое краеведение как компонент современного школьного исторического образования. Бийск. 2019. 134 с.
- 2.Груздова О.С. Краеведение в школе как компонент исторического образования / О.С. Груздова // Вестник академии юношеского туризма и краеведения. 2018. № 3. С. 133-138.
- 3.Историческое краеведение (Основные источники изучения истории родного края)/ Под ред. Н.П. Милонова. М.: Просвещение, 1969. 319 с.
- 4.Методика историко-краеведческой работы в школе. Пособие для учителей / Под. ред. Борисова Н.С. М.: «Просвещение», 1982. 234 с.
- 5.Моцак С.І. Формування історичної компетентності учнів засобами краєзнавства / С. І. Моцак // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. 2011. № 43. С. 130-132.
- 6.Рюшина С.И., Инячина Н.В., Краеведение в исследовательской деятельности учащихся на уроках истории и обществознания. Инновационная наука. 2019. № 5. С. 177-179.
- 7.Шеремет М.О. Краєзнавчі матеріали на уроках історії України / М. Шеремет// Історія в школі. 2001. № 11-12. С. 90.

REFERENCES

- 1.Abroskin S.V. Historical history as a component of modern school historical education. Biysk. 2019. 134 p.
- 2.Gruzdova O.S. Local history at school as a component of historical education / O.S. Gruzdova // Bulletin of the Academy of Youth Tourism and Local Lore. 2018. № 3. S. 133-138.
- 3..Historical Lore Studies (The main sources of study of the history of the native land) / Ed. N.P. Milonova. M. : Enlightenment, 1969. 319 p.
- 4..Methods of historical-local work in school. Teacher's Guide / Under. ed. Borisova NS M. : Enlightenment, 1982. 234 p.

5. Motsak S.I. Formation of students' historical competence by means of local lore / SI Motsak // Theoretical issues of culture, education and upbringing. 2011. No. 43. P. 130-132.
6. S.I. Ryushina, N.V. Inyachina, Local history in students' research activities in history and social science lessons. Innovative science. 2019. № 5. P. 177-179.
7. Sheremet MO Local history materials at history lessons of Ukraine / M. Sheremet // History at school. 2001. № 11-12. P. 90.

УДК 811.111'276.6:004.738.5

Шандра Наталія,
канд. пед. наук, асистент,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна
Кудринська Христина,
асистент, Львівський національний університет
імені Івана Франка,
м. Львів, Україна

ЛЕКСИЧНІ ЗНАННЯ ЯК КОМПОНЕНТ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІТ-ФАХІВЦІВ

У статті здійснено аналіз понять «англомовна лексична компетентність» та «англомовна професійна компетентність», охарактеризовано лексичні знання як компоненти англомовної лексичної професійної компетентності, зазначено відмінності між декларативними та процедурними лексичними знаннями.

Ключові слова: лексична компетентність, професійна компетентність, лексичні знання, ІТ-фахівці, декларативні знання, процедурні знання.

Шандра Н. А., Кудринська Х. В. Лексические знания как компонент англоязычной лексической профессиональной компетентности будущих IT-специалистов. В статье осуществлено анализ понятия «англоязычная лексическая компетентность» и «англоязычная профессиональная компетентность», характеризовано лексические знания как компоненты англоязычной лексической профессиональной компетентности, указано отличия между декларативными и процедурными лексическими знаниями.

Ключевые слова: лексическая компетентность, профессиональная компетентность, лексические знания, IT-специалисты, декларативные знания, процедурные знания.

Shandra N., Kudrynska Kh. Lexical knowledge as component of English lexical professional competence of prospective IT specialists. The article is devoted to the analysis of such notions as English lexical competence and English professional competence, characteristics of lexical knowledge as component of English lexical professional competence, distinction between declarative and procedural lexical knowledge.

Key words: lexical competence, professional competence, lexical knowledge, IT specialists, declarative knowledge, procedural knowledge.

Постановка проблеми. Серед вимог 21 століття до фахівців ІТ-сфери ключове місце посідає вільне володіння англійською мовою, як в усному так й у писемному професійному спілкуванні. Коректне вживання ділової англійської мови безпосередньо залежить від рівня сформованості англомовної лексичної компетентності загалом, та лексичної професійної компетентності зокрема.

Аналіз досліджень. Проблему формування іншомовної комунікативної компетентності досліджували О. Бігич, Н. Бориско, І. Зимня, І. Задорожна, Н. Микитенко, Л. Морська, С. Ніколаєва та ін. Аспекти формування іншомовної лексичної компетентності стали предметом наукових розвідок таких дослідників, як С. Смоліна, В. Терещук, С. Ніколаєва, Н. Горбунова, Г. Гавришак, Н. Жовтук та ін. Теоретико-методологічні основи навчання іноземних мов для спеціальних цілей досліджували Н. Микитенко, О. Биконя, В. Терещук, Е. Ятаєва та ін.

Мета статті – проаналізувати та охарактеризувати лексичні знання як компоненти необхідні для формування англомовної лексичної компетентності у професійно орієнтованому писемному спілкуванні ІТ-фахівців. Для цього слід вирішити такі завдання: 1) розглянути існуючі трактування англомовної лексичної компетентності; 2) з'ясувати сутність поняття «англомовна професійна компетентність»; 3) дати визначення англомовній лексичній компетентності майбутніх ІТ-фахівців; 4) охарактеризувати лексичні знання, які входять до структури англомовної лексичної компетентності ІТ-фахівців; 5) проаналізувати відмінності між декларативними та процедурними знаннями професійно орієнтованого писемного спілкування майбутніх ІТ-фахівців.

Виклад основного матеріалу. Одним з ключових понять процесу оновлення вітчизняного освітнього середовища є поняття компетентності як володіння людиною системою знань, навичок і вмій та індивідуально особистісного ставлення до предмета діяльності [2]. Рівень компетентності фахівця має забезпечити його